

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PSYCHOLOGIE VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

Diagnostika žáků v kontextu školy a školní
třídy

Úvodem

- Tradiční uchopení tématu akcentuje výčty metod pro konkrétní aspekty použití
- Druhou možností je kombinace prvního přístupu a výsek témat z metodologie a statistiky (části klasické teorie testů)
- V této prezentaci jde spíš o postihnutí podmínek a způsobu uvažování o problematice; konkrétní diagnostické postupy jsou a) součástí dalších kurzů a b) součástí dalšího oborového postgraduálního studia

Oblast poradenství – institucionální rámec

1. Rutinní (pedagogická a psychologická) diagnostika v běžné výuce
2. Poradenský systém (v ČR je založen na **dvou pilířích**)
  - a) Činnost školních poradenských pracovníků na školách je někdy označována termínem „**školní poradenské pracoviště**“,
    - nejedná se však o samostatnou organizační formu nebo o jednotku v rámci školy, která má nebo by měla mít právní subjektivitu.
    - Školní poradenské pracoviště je v základní formě tvořeno činností **školního metodika prevence a výchovného poradce**.
    - V rozšířené verzi školního poradenského pracoviště je činnost metodika prevence a výchovného poradce, kterého musí mít každá škola, doplněna také činností **školního speciálního pedagoga** anebo **školního psychologa**. Některé školy dokonce zaměstnávají oba školní poradenské specialisty (školního psychologa a speciálního pedagoga), a to buď z vlastních zdrojů, nebo z různých grantů a dotací EU.
  - b) Druhým pilířem poradenského systému ve školství jsou tzv. školská poradenská zařízení. Tvoří je pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Tato zařízení zajišťují činnosti a služby pro děti, žáky, studenty a jejich zákonné zástupce, školy a školská zařízení.

Řadíme sem poradny a centra:

    - speciálně pedagogické
    - pedagogicko-psychologické
    - preventivně-výchovné
    - informační
    - diagnostické
    - poradenské
    - metodické
      - napomáhají při volbě vhodných vzdělávacích postupů

Spolupracují s orgány sociálně právní ochrany, zdravotnickými zařízeními, soudy aj.

- *Profesní příprava učitelů v tomto směru není zcela uspokojivá a dostatečná, např. klasická teorie testů je nahlížena jako příliš složitá pro budoucí učitele*
- *Řada negativních konsekvencí – testování jako unikátní know-how; neschopnost adekvátně chápat výsledky testování (např. PISA); problémy s organizací větších projektů (státní maturita; plošné testování)*
- *Otázka obecné psychologické gramotnosti (jeden z aktuálních projektů EFPA)*

Seminární cvičení

- Co bychom chtěli, aby o psychodiagnostice (doz)věděli
  - ▣ Studenti v pregraduálním studiu psychologie
  - ▣ Studenti učitelství a učitelé
  - ▣ Rodiče žáků a studentů
  - ▣ Novináři

Teoretický rámec

- **Vzdělávání jako nástroj změny**
  - Koncept rovných příležitostí (equal educational opportunity) vychází ze snahy vyrovnávat podmínky pro vzdělávání (různé sociální složení třídy, různá kognitivní úroveň x stejní učitelé) a poskytovat stejnou péči.
  - Současně se škola snaží dosahovat tzv. „funkčního minima“ žáků a vyrovnávat jejich dosahované výsledky.
  - Klíčovou figurou v tomto procesu integrace je učitel.
  - Plní roli zprostředkovatele v procesu učení, rozlišuje odlišnosti v průběhu vzdělávání u jednotlivých žáků při zachování kvality procesu vzdělávání.
  - Umí pracovat se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.
  - Umí komunikovat s rodiči těchto žáků.
  - Umí pracovat s odbornými doporučeními pro práci se žákem, zavádí je do praxe - vytvoření IVP.
  - Dokáže využívat podpůrné poradenské služby (asistenti, ŠP, ŠSP, PPP, SPC...).
  - Zvládá práci s předsudky.
- Zdroj Zapletalová, 2010

Teoretický rámec II

- Klasická teorie testů (např. Urbánek, Denglerová, Širůček, 2011)
  - ▣ Klasický příklad - didaktické testy (viz např. též cíle učení)
  - ▣ Validita, reliabilita, konzistence škál (α)...
  - ▣ Teorie konstrukce testů (dotazníků), analýza položek
  - ▣ Normalizace, normy
- Teorie odpovědi na položku (IRT), počítačové adaptivní testování (Jelínek, Květon, Vobořil, 2011)
- Teorie vědomostního prostoru (KST) (např. Denglerová in Urbánek, Denglerová, Širůček, 2011)

Perspektivy pohledu

- Pedagogická vs. psychologická diagnostika
- Individuální vs. skupinová diagnostika
- Diagnostika, evaluace a hodnocení (vnitřní / vnější; rutinní / intervence)
- Screening vs. cílená diagnostika
- Ex post vs. pro futuro diagnostika
- Žák-třída-třídy-škola-školy-vzdělávací systém-
mezinárodní srovnání – různé cíle a úrovně
diagnostiky
- (...)

Změny v praxi od počátku 90. let

- Od segregace k integraci (děti se specifickými výchovně vzdělávacími potřebami v hlavním vzdělávacím proudu)
  - ▣ Zásadní změna v „modelu žáka“
- Psycholog pro školy vs. psycholog ve škole
- Etablování semiprofesí a přesun některých diagnostických činností mimo profesní rámec psychologie

Diagnostika jako systematická činnost v kontextu výuky

- Čtyři základní otázky (Gavora, 2011)
  - ▣ Proč? (účel; informace vedoucí ke zlepšení procesu edukace)
  - ▣ Co? (diagnostická hypotéza)
  - ▣ Jak? (metody a nástroje)
  - ▣ Jakým způsobem se pracuje s výsledky? (rozhodování a plánování)

Oblasti diagnostiky rutině prováděné učiteli (Gavora, 2011)

- Kognitivní charakteristiky (vědomosti, pozornost, paměť, ...)
- Tvořivost
- Emocionální charakteristiky (motivace, postoje, zájmy)
- Sebepojetí
- Chování (vč. Snahy, vytrvalosti, ...)
- Sociální vztahy (klíma)
- Psychosomatická kondice

Oblasti diagnostiky rutině prováděné učiteli II (Gavora, 2011)

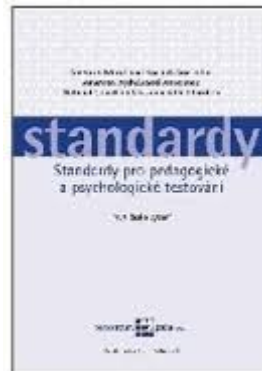
- Oblasti – domácí a širší sociální prostředí žáka
- Vstupní diagnostika
- Formativní diagnostika (zvládání učiva, naivní teorie, mikrodiagnostika ve výuce)
- Sumativní diagnostika
  - ▣ Subjektivní zodpovědnost za úspěch žáka

Běžné metody a nástroje v práci učitelů

- Pozorování (nepřipravené, připravené – hospitace)
- Rozhovor (diagnostický, anamnestický)
- Analýza dílčích produktů činnosti či portfolia (příklad komplexní diagnostiky)
  - Poznámky v sešitech, produkty výukových aktivit (obrázky aj.) atp.
- Vědomostní testy
- Dotazníky, škály
  - Mnohdy problematické psychometrické parametry, sporný převod či neřešená otázka autorských práv
  - Problematický způsob použití psychologických nástrojů laiky (sociometrie aj.)
    - Mohou vnášet přesně ta témata, kterým mají předcházet („koho ze třídy bychom nikdo nepozvali na oslavu narozenin?“)
  - Z pohledu vydavatelů testů původně nepříliš zajímavý obchod; s přílivem prostředků řada odborně sporných aktivit – např.
    - Barvy života - <http://www.dap-services.cz/> stanovisko UPA <http://www.upacr.cz/doc/Stanovisko-UPA-Barvy-zivota-11-2012.pdf>
    - Socioklima - <http://www.socioklima.eu/>

Etické aspekty

- Řešeny v rámci etických kodexů odborných společností (velmi stručně)
  - ▣ Řada odborných diskusí
    - <http://www.facebook.com/groups/303285283018849/>
- Řešeny v podobě standardů pro pedagogické a psychologické testování
  - ▣ AERA, APA, NCME: Standardy pro pedagogické a psychologické testování. Praha: Testcentrum, 2001.
  - ▣ Aktivity pracovní skupiny EFPA

Mezioborová spolupráce

- Je poměrně obtížná
  - Pedagogové mají jen rámcovou představu o možnostech psychologické diagnostiky
    - Problémy s předáváním kontextových informací (...)
  - Psychologové mají jen rámcovou představu o výuce ve škole
    - Problémy s formulací konkrétních doporučení pro práci s žáky ve výuce
- Několik projektů, které problém pomáhaly řešit pod hlavičkou IPPP jako metodického a zastřešujícího pracoviště
  - RAMPS, VIP-kariéra I-III (financování ŠP na školách, vývoj metod)
  - SIM, CPIV (podpora inkluzivní praxe škol)
- V současnosti jednotné metodické vedení chybí (IPPP sloučeno s NÚV); v návrzích legislativy supervize přisuzována řadě institucí – např. ČŠI

Literatura

□ Klasický text

- HRABAL, Vladimír ml a Vladimír st HRABAL. Diagnostika :pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2002. 199 s. ISBN 80-246-0319-5.

□ Rozšiřující texty

- Urbánek, Tomáš; Denglerová, Denisa; Širůček, Jan. Psychometrika. Praha: Portál 2011.
- AERA, APA, NCME: Standardy pro pedagogické a psychologické testování. Praha: Testcentrum, 2001.
- Martin Jelínek, Petr Květon, Dalibor Vobořil. TESTOVÁNÍ. V PSYCHOLOGII. Praha: Grada Publishing 2011.
- Kožuchová a kol. Pedagogická diagnostika v primárním vzdělávání. Bratislava: SPN, 2011
- Chráska, Miroslav. Didaktické testy. Brno: Paido, 1999, 91 s. ISBN 80-85931-68-0.